

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

**Факультет дошкільної та спеціальної освіти
Кафедра психології та педагогіки розвитку дитини**

**РЕФЕРАТ НА
ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
освітній ступінь «Магістр»**

на тему:

**ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЕКОЛОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ НА ЗАСАДАХ
СПІВРОБІТНИЦТВА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА
СІМ'Ї**

Виконала: студентка II курсу, 6103 групи,
Спеціальність: 012 Дошкільна освіта
ОПП: Дошкільна освіта
Задорожна Ірина Олександрівна
Керівник: к.п.н., доц. Авраменко О.О
Рецензент: к.п.н., доц. Лемещук М.А.

Умань 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	7
1.1. Екологічне виховання дітей дошкільного віку як педагогічна проблема	7
1.2. Особливості розвитку дитини у процесі набуття екологічної компетентності	21
1.3. Зміст, завдання, методи і умови формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку	29
РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ	45
2.1. Організація екологічної освіти в закладі дошкільної освіти	45
2.2. Екологізація різних видів діяльності дітей в умовах ЗДО на засадах співробітництва з сім'єю	62
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	88

Вступ

Формування екологічної компетентності людини є одним із першочергових завдань сьогодення. З огляду на сучасну екологічну обстановку у світі екологічна компетентність та екологічна компетентність стають умовою виживання людства.

Завдання дбайливого ставлення до природи означені в Конституції України. Основний закон проголошує: «Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоди природі» [32]. Велика увага надається цьому питанню в державних законодавчих актах, які стосуються освіти, зокрема дошкільної її ланки. У Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття» йдеться про те, що необхідно «формуєти екологічну культуру людини в гармонії її відносин з природою» [17, с. 16].

Відповідно до Концепції екологічної освіти України, підготовка громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи (не насильство, а гармонійне співіснування з нею), повинна стати одним з головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України [2].

У методичних рекомендаціях до Базового компонента дошкільної освіти зазначені загальні підходи до формування особистості через сферу життєдіяльності в природі. «Природа є екологічне спрямування, виховання різнобічної і гармонійної особистості, орієнтованої на відтворення екологічної культури суспільства, комплексний підхід що передбачає розвиток чуттєвої сфери, засвоєння певного кола знань та оволодіння практичними вміннями»[2].

Питанням формування природознавчої (екологічної) компетентності майбутніх фахівців були присвячені дослідження Г. Беленької, О. Богініч, О. Вашак, Н. Горопахи, Т. Жаровцевої, Л. Завгородньої, Л. Крайнової, К. Крутій, Н. Лисенко, М. Машовець, С. Ніколаєвої, З. Плохій, Г. Тарасенко, І. Трубник, Н. Яришевої та ін.

Проблема формування екологічної компетентності, починаючи з дошкільного дитинства, є актуальною для сучасної системи освіти, оскільки отримані на цьому етапі розвитку особистості знання, уявлення, сформоване ставлення до природи й моделі поведінки будуть виступати базисом для розвитку в подальших ланках освіти.

Екологічне виховання є невід'ємною частиною освітнього процесу у закладі дошкільної освіти, де передбачено проведення різних форм природознавчої роботи (занять, екскурсій, прогулянок у природу, доступної праці в природі тощо).

Відповідно до освітньої лінії «Дитина у природному довкіллі» Базового компоненту дошкільної освіти в Україні в дитини до кінця дошкільного віку важливо сформувати уявлення про природу планети Земля та космосу, зокрема, про живі організми, природне середовище, розмаїття явищ природи, причинно-наслідкові зв'язки в природному оточенні, взаємозалежність природних умов, світу рослин, тварин, людської діяльності як позитивний або негативний чинник впливу на природу. Знання та уявлення дошкільнят будуть слугувати основою для формування та розвитку емоційно-ціннісного та відповідального ставлення до природи, яке в дошкільнят проявляється у природодоцільній поведінці, бажанні і здатності включатися в практичну діяльність у природі, дотриманні правил природокористування, вираженню ставлення до рослин і тварин.

Але завдання екологічного виховання дітей у закладі дошкільної освіти не можуть бути повністю реалізовані. У системі безперервної екологічної освіти саме дошкільна ланка найбільшою мірою все ще зберігає традиційні підходи, засновані на антропоцентричній точці зору. Середня (і у меншій мірі початкова школа) поступово переходять на побудову екологічної освіти з позицій нової парадигми, певні тенденції в цьому відношенні намітилися буквально останніми роками і в дошкільній педагогіці.

Проте в цілому споживчий підхід пронизує багато програм і рекомендацій для вихователів. Такий підхід виражається в існуванні низки

широко поширених стереотипів. Актуальність даної проблеми зумовила вибір теми магістерської роботи «Формування основ екологічної компетентності у дошкільників на засадах співробітництва закладу дошкільної освіти та сім'ї».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити зміст та форми формування екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Вивчити стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та освітній практиці.
2. Уточнити сутність базових понять і категорій, окреслити сучасні педагогічні технології екологічного виховання дітей дошкільного віку.
3. Вивчити стан роботи з екологічного виховання у сучасному закладі дошкільної освіти.
4. Добрати та апробувати нові зміст та методи екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – процес екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – зміст і методи формування екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Теоретичну основу дослідження складають філософські положення про пізнання; психологічні положення про визначальну роль діяльності у розвитку особистості, принципи індивідуального та особистісного підходів; положення психології і педагогіки про розвиток особистості дитини в період дошкільного дитинства, початку засвоєння нею етичних норм і ціннісних орієнтації, вироблених в ході суспільного розвитку, дослідження вчених, присвячені сутності екологічної освіти дітей.

Відповідно до визначених завдань було застосовано такі **методи дослідження**: теоретичні – аналіз і синтез, систематизація, порівняння, зіставлення різних поглядів, що зробили можливим обґрунтування

теоретичних засад екологічного виховання дітей дошкільного віку, визначення сутності базових понять дослідження; емпіричні – спостереження (пряме, опосередковане, самоспостереження), анкетування, опитування, бесіди з вихователями.

Практичне значення. Розроблені матеріали до екологічного виховання дітей стануть у нагоді вихователям закладів дошкільної освіти, студентам-практикантам факультету дошкільної та спеціальної освіти.

Апробація результатів дослідження здійснювалась через публікацію матеріалів у науковому студентському збірнику факультету дошкільної та спеціальної освіти та обговорювались на звітних студентських науково-практичних конференціях Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2023 р.).

Структура роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку літератури (всього 59 найменувань), додатків. Загальний обсяг роботи 101 сторінки.

ВИСНОВКИ

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні визначає зміст знань дошкільників з різних сфер людської життєдіяльності; зокрема, в ньому зазначені загальні підходи до формування особистості через сферу життєдіяльності в природі: екологічне спрямування, виховання різнобічної і гармонійної особистості, орієнтованої на відтворення екологічної культури суспільства, комплексний підхід, що передбачає розвиток чуттєвої сфери, засвоєння певного кола знань та оволодіння практичними вміннями.

Відповідно до першого завдання уточнено дефініцію «**Екологічне виховання дошкільників**» і розглядається як процес свідомого сприйняття людиною природного довкілля та пов'язаного із цим середовища життя людини, її діяльності, соціалізації тощо.

Аналіз наукових літературних джерел свідчить, що існує певна суперечність між цілями, завданнями екологічного виховання дошкільників і визначенням його змісту. Ця суперечність виявляється і у виборі об'єктів

природи, методик формування екологічної компетентності. Вона полягає в тому, що декларовані цілі і завдання екологічної освіти базуються на новій, екологічній парадигмі біо- (еко-) центризму, а відбір змісту і методик для екологічного виховання дошкільників нерідко проводиться на основі старої, антропоцентричної парадигми (під парадигмою розуміється загальний підхід до вирішення найбільш важливих проблем в певній галузі). Вирішення цієї суперечності пов'язане, перш за все, з необхідністю зміни ціннісних орієнтирів суспільства в цілому і кожної людини зокрема, відходом від споживчого підходу до навколишнього середовища.

В межах другого завдання визначено, що дошкільний період життя для дитини – час досягнення навколишнього світу у всьому його різноманітті, і природа при всій її внутрішньої складності є тут найдоступнішою, і в сприйнятті, і в розумінні. Розвиток дитини здійснюється у процесі збагачення її життєвого досвіду – як володіння предметними діями, елементарними знаннями та уміннями. Це створює підґрунтя до взаємодії дитини зі світом, формування у неї гуманного ставлення до природного середовища. Науковці визначили, що діти дошкільного віку здатні розуміти причинність явищ природи, проте для такого розуміння повинні бути створені умови, як то: відповідне ставлення дитини до явища або об'єкту природи та реальне пізнання зв'язків та відносин даного явища.

У процесі вирішення третього завдання було проведено дослідження визначення стану екологічного виховання в практиці сучасного закладу дошкільної освіти, що дає підстави визначити низку стереотипів у діяльності вихователя.

Більшість вихователів не ставлять у своїй діяльності завдання формування екологічної компетентності дітей; утруднення у педагогів також викликає питання про відмінність змісту екологічної і природоохоронної природознавчої освіти. Реалії нашого життя також підтверджують, що у значної частини населення країни ще не сформовано еколого-доцільну поведінку. Отже, необхідно формувати у дітей належне ставлення до

природного довкілля, почуття глибокої відповідальності за природу як за власний життєвий простір. З періоду раннього дитинства слід формувати у дошкільників бережливе й відповідальне ставлення до природного довкілля.

У межах вирішення четвертого завдання З метою реалізації завдань формувального експерименту у напрямі роботи з вихователями ми провели ряд заходів, спрямованих на підвищення рівня їхньої компетентності стосовно специфіки екологічного виховання дітей. Задля цього ми провели: виступ на педагогічній нараді за темою «Сучасні підходи оздоровлення дітей: екологічний напрям»; міні-методичний семінар із ознайомлення з новітніми формами організації роботи з дітьми; виставку методичної літератури; поповнення сайту садочка відеоматеріалами «Цікава екологія».

Робота з дітьми ЕГ реалізовувалася у три етапи. На першому, організаційному етапі ми поводили екологічні ігри, екскурсії (до парку та водойми). Екологооздоровчі прогулянки сполучалися з нескладними дослідками у природі, оскільки спеціально організовані дослідницькі ситуації, на відміну від простих спостережень, дозволяють більш чітко побачити окремі властивості, сторони, особливості рослин, тварин, їх життєдіяльність.

На другому, емоційно-мотиваційному етапі, ми проводили форми роботи, спираючись на спрямовані на еколого-режимну організацію життя дітей, які мотивували дошкільників до пізнання природного довкілля, пробуджували їхні гуманні почуття; формували позитивне ставлення дітей до світу природи.

Третій, практичний етап, мав на меті вияв дітьми набутих у процесі нашої роботи екологічних знань та умінь екологічної поведінки та діяльності. Особливу увагу ми звертали на самостійність дітей у такій роботі, вияви їх бажання подальшого спілкування з природою та пізнання її.

Спостерігався значний приріст кількісних результатів в ЕГ за кожним рівнем. Середній рівень сформованості екологічної компетентності по завершенню експерименту визначився для 35% дітей ЕГ, яких на констатувальному етапі ми налічили 22%. Задовільний рівень став

характерним у даній групі для половини (50%) дошкільників, яких на попередньому етапі було 39%. Особливо значимі результати стосовно низького рівня, з яким завершили участь в експерименті 15% дітей, коли попередньо їх було 39%. Отримані результати є свідченням правильності в організації нашої експериментальної роботи, яка була спрямована на доведення можливості більш ефективного використання можливостей проведення цікавих, сучасних та дієвих форм та технологій формування екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.